

Förvaltningsdomstolen underkänner att IVO (Inspektionen för vård och omsorg) förbjuder Harald Blomberg att rekommendera glutenfri kost.

Sammanfattning

Efter att ha blivit anmäld av en psykolog 2011 för att jag rekommenderat glutenfri kost till barn med autism kritiserades jag 2013 av Socialstyrelsen för att ha rekommenderat glutenfri kost utan vederbörlig utredning om glutenintolerans (celiaki) förelåg. Anmälan föranledde ingen annan åtgärd än att IVO förutsatte att jag "framledes endast behandlar patienter med metoder som är i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet."

2015 anmäldes jag igen för att ha rekommenderat glutenfri kost, nu av två läkare. IVO gjorde en förnyad utredning och yrkade 2016 på att jag skulle föreskrivas en treårig prøvotid enligt speciell prøvotidsplan för jag varit oskicklig i mitt yrke och satt patientsäkerheten i fara genom att rekommendera glutenfri kost utan att först göra en utredning om glutenintolerans enligt vetenskap och beprövad erfarenhet.

I mars 2017 avslog Ansvarsnämnden IVOs yrkande med motivation att IVO "inte visat att de kostinskränkande behandlingar som Harald Blomberg rekommenderat, och vars utfall han följt upp, utgjort en risk för de aktuella patienterna."

IVO överklagade Ansvarsnämndens beslut bland annat med följande motivering: "Enligt IVO får det anses utgöra ett lidande, som i vissa fall sannolikt hade kunnat undvikas, att en patient utan utredning och diagnos tvingas avstå från vissa födoämnen när det inte är fastställt att dessa är orsaken till patientens besvär."

I mars 2018 avslog Förvaltningsrätten i Stockholm IVOs överklagande eftersom rätten ansåg "att IVO inte kunnat visa att det skulle vara förenat med risker att avstå från glutenhaltig kost." Enligt förvaltningsrätten hade det inte heller framgått "att de rekommenderade kostinskränkningarna har orsakat något lidande för patienterna i de aktuella fallen. Det måste anses mycket tveksamt om det lidande som skulle kunna uppstå för en patient genom att denne följer en läkares råd om att äta kost fri från gluten eller vissa andra födoämnen är sådant att det kan beskrivas som en vårdskada eller fara för patientsäkerheten."

Bakgrund

Glutenkänslighet

2012 sammanfattade 16 av världens ledande glutenforskare forskningen nuvarande ståndpunkt beträffande glutenrelaterade sjukdomar i ett konsensusuttalande. Förutom välbekanta sjukdomar som celiaki och veteallergi gav de namnet åt en störning, glutensensitivitet eller glutenkänslighet, som innebär ett epokgörande erkännande att man kan reagera med sjukdomssymtom p.g.a. gluten trots att det inte går att diagnosticera celiaki med blodprover och tarmbiopsi. Vid glutensensitivitet saknas antikroppar som är typiska för celiaki eller veteallergi, och tillståndet kan inte diagnosticeras med blodtester eller tarmbiopsi utan bara genom att symtomen förbättras av glutenfri kost. Det hindrar inte att symtomen vid glutensensitivitet och celiaki överlappar varandra och därför kan de två störningarna inte särskiljas rent kliniskt. Det finns forskare som anser att frekvensen glutensensitivitet kan vara så hög som 30% bland människor i väst. Enligt min egen erfarenhet är detta en för låg siffra.

Allt fler forskningsrapporter tyder på att den allvarligaste skadan vid glutensensitivitet drabbar hjärnan och nervsystemet. Jag möter många glutenkänsliga barn och vuxna med psykiska och neurologiska symtom som kronisk trötthet, depression, tvångstankar, tics, överaktivitet, autism, svåra språkstörningar och balansrubbingar.

Fler och fler föräldrar till barn med autism och ADHD har prövat en kost utan gluten, mjölkprotein och soja åt sina barn och sett påtagliga förbättringar. Många föräldrar har lyckats förmå förskolor och skolor att ge barnen sådan diet men ofta krävs läkarintyg för detta. De flesta läkare kräver att blodprover visar att barnet har celiaki för att skriva sådana intyg, trots att mindre än 5 procent av barn med autism har celiaki. De allra flesta är glutenkänsliga, en diagnos som inte går att ställa med blodprover, utan bara genom att symtomen förbättras av en glutenfri kost. Förutom blodprover kräver vissa läkare att det görs en tarmbiopsi för att de ska skriva intyg om glutenfri kost.

Plågsam utredning kan krävas för att gå intyg om glutenfri kost

En sådan utredning som många läkare kräver för att skriva intyg om glutenfri kost är plågsam för barnet på mer än ett sätt eftersom den kräver ett så kallat provokationstest. Det innebär att barnet ska äta gluten fyra till åtta veckor innan blodprovet tas för att celiaki säkert

ska kunna påvisas. För många barn kommer en sådan utredning att leda till en svår försämring med förvärrade autistiska symtom förutom symtom som magvärk, diarré, huvudvärk, hudproblem, eller tvångsbesvär, för att bara nämna några. En sådan försämring fyller inte något praktiskt syfte och är därför bara en grym och kränkande behandling. När en sådan utredning dessutom visar att det inte föreligger celiaki kan föräldrarna få höra av läkaren att barnets symtom inte kan bero på gluten och att barnet bör fortsätta äta gluten för att undvika näringsbrist. Många föräldrar som sett att deras barn gjort stora framsteg med glutenfri kost vägrar att gå med på att barnen åter försämras och väljer istället att skicka med mat till förskolan eller skolan.

I många kommuner tillåts föräldrarna att själva bestämma om deras barn ska ha glutenfri kost i skolan eller förskolan medan andra kräver läkarintyg för att ge sådan kost. Jag hör allt oftare talas om föräldrar som fått läkarintyg om glutenfri kost till sina autistiska barn utan att barnen först tvingats genomgå en plågsam utredning, men fortfarande möter jag många barn som nekats glutenfri kost i skola och förskola därför att läkare vägrat skriva intyg.

Glutenkänslighet är inte en erkänd diagnos i Sverige enligt IVO

Man kunde ju tycka att det borde vara tillåtet för en läkare att rekommendera glutenfri kost till patienter som får svåra symtom av gluten och förbättras när de utesluter gluten. Men enligt Inspektionen för vård och omsorg (IVO) är detta inte tillåtet eftersom glutenkänslighet inte anses vara vetenskap och beprövad erfarenhet i Sverige. Många läkare är obenägna att tro på att patienter kan förbättras av åtgärder som saknar stöd i vad som kallas vetenskap och beprövad erfarenhet, och de vill därför inte skriva intyg om glutenfri kost till barn som blir sjuka av gluten om inte utredning visar att de har celiaki. De läkare som ändå gör det riskerar att bli kritiserade av IVO och hotas med en treårig provotid och övervakas för att förhindra att de fortsätter skriva sådana intyg.

IVOs femåriga process mot Harald Blomberg

IVO yrkar på att jag föreskrivs en treårig prøvotid

Sedan en psykolog anmälde mig till Socialstyrelsen år 2011 för att jag rekommenderade glutenfri kost till glutenkänsliga barn har Inspektionen för vård och omsorg (IVO) gjort allt vad den kunnat för att få mig att sluta med detta. Först kritiserades jag för att ha rekommenderat glutenfri kost utan vederbörlig utredning om glutenintolerans (celiaki) förelåg. Anmälan föranledde ingen annan åtgärd än att Ansvarsnämnden i sitt avgörande 2013 förutsatte att jag "framledes endast behandlar patienter med metoder som är i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet."

Då många föräldrar till barn, som vägrats glutenfri kost i skolan, vände sig till mig för att få läkarintyg för sådan kost, fortsatte jag att skriva intyg till glutenkänsliga barn med autism och andra diagnoser. Detta föranledde IVO att göra en förnyad utredning 2015 efter anmälan av två läkare för att jag skrivit ett intyg om glutenfri kost till en pojke som led av svåra eksem (som helt försvann av den rekommenderade kosten). Utredningen grundade sig på fem patienters journaler, som IVO begärt att jag skulle skicka till dem, och i samtliga dessa fall hade jag rekommenderat glutenfri kost och alla fem hade blivit förbättrade kosten. Utredningen resulterade i att IVO yrkade på att jag skulle föreskrivas en treårig prøvotid enligt speciell prøvotidsplan "för att utveckla min kunskap och förmåga att behandla patienter i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet och inhämta den kunskap och förmåga som krävs för att kunna arbeta som läkare."

Celiaki enda godkända indikationen för glutenfri kost enligt IVO

Enligt IVO hade jag varit oskicklig i mitt yrke och "oskickligheten kunde befaras få betydelse för patientsäkerheten." Jag hade utsatt patienter för medicinsk risk genom att rekommendera glutenfri kost utan föregående utredning med metoder som har stöd i vetenskap och beprövad erfarenhet. IVO motiverade detta med att kostrestriktioner "innebär en risk för bristtillstånd samt även sociala och ekonomiska konsekvenser och sådana ska inte förordas av legitimerad yrkesutövare utan stöd av *vad som i det aktuella landet* (min kursivering) anses var vetenskap och beprövad erfarenhet."

Enligt IVO krävs att patienten har glutenintolerans (celiaki) för att läkaren ska rekommendera glutenfri kost. Därför får en läkare inte rekommendera sådan kost utan att först göra en utredning med blodprovstagning och tarmbiopsi för att säkerställa diagnosen celiaki. Anledningen "till att man vill säkerställa diagnosen är att undvika att på fel indikation föreskriva en glutenfri kost," som IVO skriver. IVO yrkade sedan att Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN) skulle ålägga mig en treårig prøvotid.

IVO överklagar HSANS avslag

Ansvarsnämnden avslog IVOs yrkande med motivation att IVO "inte visat att de kostinskränkande behandlingar som Harald Blomberg rekommenderat, och vars utfall han följt upp, utgjort en risk för de aktuella patienterna." Ansvarsnämnden fann "således att IVO inte visat att Harald Blomberg gjort sig skyldig till oskicklighet som haft betydelse för patientsäkerheten."

IVO lät sig inte nöjas med Ansvarsnämndens avslag utan överklagade detta till Förvaltningsrätten i Stockholm. I överklagandet hävdade IVO att det kan uppstå bristtillstånd hos barn vid felaktiga kostrekommendationer. Man för också ett resonemang om att lidande för patienten skulle innebära en vårdskada och skriver: "Enligt IVO får det anses utgöra ett lidande, som i vissa fall sannolikt hade kunnat undvikas, att en patient utan utredning och diagnos tvingas avstå från vissa födoämnen när det inte är fastställt att dessa är orsaken till patientens besvär."

Jag bemötte IVOs argument genom att framhålla följande: Att glutensensitivitet inte är en accepterad diagnos i Sverige utesluter inte att även svenska barn och i synnerhet barn med autism får svåra symtom och till och med hjärnskador av gluten. Att förneka att barn som inte tål gluten och inte har celiaki kan förbättras av att sluta med gluten och tvinga dem att fortsätta med gluten, innebär att utsätta dem för lidande som dessutom är onödigt. Detta lidande innebär den verkliga vårdskadan och den tillfogas på tillskyndan av IVO och inte av mig. IVOs krav, att barn måste ha celiaki för att beviljas glutenfri kost, innebär att många barn med autism utsätts för en grym och kränkande behandling, eftersom de inte tillåts sluta med gluten.

En risk att föräldrar ger sina barn glutenfri kost på eget initiativ

Av IVOs överklagande till Förvaltningsrätten i Stockholm framgår tydligt att IVOs syfte var att förhindra att föräldrar till autistiska barn bestämmer sig för att pröva glutenfri kost för sina barn och själva avgöra om det hjälper dem eller inte. Man skriver:

”Informationen om Harald Blombergs behandling med bl.a. kostrekommendationer kan via föräldrar till barn som känner sig nöjda med de resultat som uppnåtts i deras enskilda fall, spridas till föräldrar till barn med liknande besvär. Det finns en uppenbar risk att dessa med denna information vänder sig till Harald Blomberg i tron att han som legitimerad läkare arbetar i enlighet med vad som förväntas av en läkare, dvs. enligt vetenskap och beprövad erfarenhet” och man fortsätter ”det finns enligt IVO en uppenbar risk att föräldrarna efter Harald Blombergs rekommendationer påbörjar kostbehandling på sitt barn utan föregående utredning av en läkare med adekvat kompetens.”

Förvaltningsrätten avslår IVOs yrkande om prøvotid

I sitt domslut i mars 2018 avslog förvaltningsrätten IVOs yrkande att jag skulle åläggas en treårig prøvotid. Rätten ansåg inte ”att IVO kunnat visa att det skulle vara förenat med risker att avstå från glutenhaltig kost.” och fortsätter: ”Det har heller inte framgått att de rekommenderade kostinskränkningarna har orsakat något lidande för patienterna i de aktuella fallen. Det måste anses mycket tveksamt om det lidande som skulle kunna uppstå för en patient genom att denne följer en läkares råd om att äta kost fri från gluten eller vissa andra födoämnen är sådant att det kan beskrivas som en vårdskada eller fara för patientsäkerheten.”

Slutsatser av Ansvarsnämndens ställningstagande

Varken IVO, HSAN eller förvaltningsrätten tar ställning till huruvida gluten kan ge plågsamma symtom och hjärnskador även hos patienter som inte har celiaki. Till skillnad mot IVO anser Förvaltningsrätten och Ansvarsnämnden att mina rekommendationer om glutenfri kost inte inneburit någon risk för vårdskada men anser ändå att jag inte handlat enligt vetenskap och beprövad erfarenhet när jag rekommenderat glutenfri kost utan föregående utredning med metoder som har stöd i vetenskap och beprövad erfarenhet. Ansvarsnämnden konstaterar

bara att glutensensitivitet inte är en accepterad diagnos i Sverige och "därmed saknas vetenskapligt stöd för de rekommendationer om glutenfri kost som HB ger. Det saknas vidare stöd för Harald Blombergs uppfattning om att de barn som han anser har anamnes på glutensensitivitet inte behöver utredning hos honom." Därmed lämnar Ansvarsnämnden frågan öppen om läkare har skyldighet att utsätta barn med autism för plågsamma blodprovstagningar och provokation med gluten glutenfri kost innan de rekommenderar glutenfri kost.

Slutsatser av Förvaltningsrättens ställningstagande

Förvaltningsrätten konstaterar också att glutensensitivitet inte är en accepterad diagnos i Sverige och att mina rekommendationer om glutenfri kost i de granskade fallen därför saknar vetenskapligt stöd. Till skillnad mot IVO kräver dock inte Förvaltningsrätten att patienter ska underkastas utredning med metoder som har stöd i vetenskap och beprövad erfarenhet innan glutenfri kost rekommenderas utan nöjer sig med att konstatera att "Harald Blomberg borde ha tagit reda på om de aktuella patienterna blivit utredda av vårdgivare som använder vetenskapligt beprövade metoder" och tillägger "IVO har dock inte visat att någon av de aktuella patienterna gått miste om eller riskerat att inte få skolmedicinsk behandling till följd av Harald Blombergs rekommendationer."

Föräldrar till barn med autism, som förbättras när de slutar med gluten och dessutom försämras kraftigt när de åter åter gluten, torde ha svårt att förstå IVOs och Ansvarsnämndens resonemang om att deras barn behöver en plågsam utredning med vetenskapliga metoder för att få läkarintyg om att de inte tål gluten. För de läkare som följer sitt sunda förnuft och utfärdar intyg om glutenfri kost till dessa barn utan att kräva sådan utredning innebär dock Förvaltningsrättens dom en viss trygghet. Även om de skulle anklagas för att inte handla i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet när de utfärdar sådana intyg riskerar de inte att anklagas att orsaka vårdskada och att föreskrivas provotid.